

*До спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02
у Донецькому державному університеті
внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Корнієнка Максима Вікторовича на дисертацію Іллящука Дениса
Георгійовича «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у
забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дослідження. Відповідно до чинного законодавства прокуратура є органом державної влади, однією із функцій якого є нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, судове слідство. Основною метою діяльності прокуратури є забезпечення захисту прав та законних інтересів осіб в межах досудового розслідування та судового розгляду. Така мета відтворюється крізь призму засад діяльності прокуратури, визначених у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», основними серед яких є засади верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; територіальності; презумпції невинуватості. Водночас, достатньо тривалий час законодавчі акти, в яких було визначено окремі правові засади організації і діяльності прокуратури України містили певні колізії та неузгодженості в частині забезпечення прав особи на стадії досудового розслідування, які у більшості були усунені лише у 2016 році із прийняттям Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», відповідно до якого в Конституцію України серед інших було внесено такі зміни: розділ VII «Прокуратура» було виключено, проте було доповнено ст. 131-1, в якій викладено положення щодо змісту діяльності прокуратури. Таким чином, застосування конституційних

положень надало можливість усунути юридичні колізії між Кримінальним процесуальним кодексом України та ст. 2 Закону України «Про прокуратуру». У сучасних умовах кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування, здебільшого, полягає у забезпеченні змагальності та нагляді за додержанням законності під час проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та виконанні процесуальних рішень.

Проте, в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану, а також у зв'язку із низкою змін та доповнень, які було внесено до національного кримінального процесуального законодавства очевидною є потреба у зміні прийнятої моделі участі прокурора у досудовому розслідуванні, зокрема шляхом розмежування функцій процесуального керівництва та нагляду за додержанням законності у кримінальному провадженні, диференціації наглядових повноважень прокурора відповідно до етапів досудового розслідування та стадій кримінального провадження тощо. Не дивлячись на те, що проблема забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану взагалі, а також процесуальної діяльності його сторін зокрема є достатньо актуальною, у зв'язку із чим часто стає предметом дослідження вчених (А. Ф. Волобуєв, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, В. Г. Дрозд, А. Я. Дубинський, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, Є. Д. Лук'янчиков, С. С. Мирошніченко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, І. В. Рогатюк, О. С. Тарасенко, О. Ю. Татаров, М. С. Цуцкірідзе та ін.), наразі не існує універсального підходу до механізму зміни парадигми кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування.

Отже, наведене свідчить про те, що обрана Іллящуком Денисом Георгійовичем тема дисертаційного дослідження є своєчасною та актуальною, оскільки його метою є розробка теоретичних положень щодо кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування, а також обґрунтування пропозицій стосовно

удосконалення правового регулювання такої діяльності.

Актуальність роботи також підтверджується тим, що дисертацію виконано з урахуванням Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023); Стратегії розвитку прокуратури на 2021–2023 роки (наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 р. № 489); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454), а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ «Організаційні, правові та тактичні засади протидії організованій злочинній діяльності» (0123U104250).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Про належне підґрунтя дисертаційного дослідження свідчить вдало обраний комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, які застосовуються в юридичній науці. Зокрема, діалектичний метод використано з метою обґрунтування змісту правових категорій, їх елементів, а також визначення понятійно-категоріального апарату в контексті предмету дослідження (розділи 1–3); історико-правовий – під час характеристики розвитку наукових досліджень та нормативно-правової регламентації кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні (підрозділи 1.1, 1.3), а також прав особи в контексті розвитку кримінального судочинства України (підрозділ 1.2). Системний метод сприяв структуризації роботи, з'ясуванню особливостей кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на початку досудового розслідування (розділ 2), процесуального порядку здійснення СРД (підрозділ 3.1) та НСРД (підрозділ 3.2). Формально-логічний метод використано для аналізу

забезпечення прав особи прокурором при повідомленні особі про підозру та під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження (підрозділи 2.2, 2.3). З використанням соціологічного та статистичного методів здійснено узагальнення результатів опитування респондентів, вивчення кримінальних проваджень й матеріалів практики органів кримінальної юстиції України та Європейського суду з прав людини (розділи 2–3).

Автором проаналізовано та опрацьовано 242 джерела, серед яких енциклопедична та довідкова література, праці вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та інші нормативно-правові акти, а також наукова література з дотичних галузей знань – кримінальне право, кримінологія, теорія та історія держави та права тощо. Такий підхід забезпечив автору отримання аргументованих висновків, які утворили платформу для відповідних рекомендацій, представлених у дисертації.

Належною також є емпірична база дослідження, яку становлять офіційні статистичні відомості та аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, МВС і Національної поліції України, Верховного Суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також матеріали практики Європейського суду з прав людини; зведені дані вивчення 275 кримінальних проваджень, 110 ухвал слідчих суддів та інших судових рішень, внесених до ЄРДР за період 2015–2023 рр.; зведені дані опитування 230 прокурорів та 145 слідчих органів Національної поліції України у Дніпропетровській, Кіровоградській, Київській, Одеській областях; матеріали вивчення слідчої, прокурорської та судової практик, що сприяло всебічності, повноті та достовірності сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці в умовах реалізації нині чинного кримінального процесуального

законодавства теоретичним дослідженням проблем кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи, в якому сформульовані висновки, що дозволяють вирішити низку праксеологічних завдань, пов'язаних із реалізацією прокурором його повноважень на стадії досудового розслідування. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що у результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені завдання та отримати нові, поглиблені для науки результати.

Так, у першому розділі «Теоретико-правові засади кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи в кримінальних провадженнях» проаналізовано стан наукового розроблення проблем кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи, узагальнено та конкретизовано права особи в контексті розвитку кримінального судочинства України, визначено процесуальний статус прокурора у кримінальному провадженні.

Заслуговує на підтримку пропозиція автора доповнити основні засади судочинства, передбачені ч. 3 ст. 129 Конституції України, принципами верховенства права та правової законності, а також ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» викласти в такій редакції: «Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Діяльність органів прокуратури спрямована на всемірне утвердження верховенства права та правової законності».

Не викликає заперечень думка про те, що надання прокуророві широкого спектру повноважень при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва зумовлює відповідальність щодо правових наслідків процесуальних рішень, сприяючи реалізації правозахисної функції держави. Відтак, кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи на стадії досудового розслідування здійснюється ним від імені суспільства і в

публічних інтересах з метою забезпечення верховенства права; виконання законів органом, який здійснює таке розслідування; їх охорони, захисту; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

У другому розділі «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на досудовому слідстві» визначено особливості кримінальної процесуальної регламентації діяльності прокурора на початку досудового розслідування, уточнено межі участі прокурора при повідомленні особі про підозру, охарактеризовано зміст кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Автор вірно відзначає, що діяльність прокурора на початку кримінального провадження необхідно розглядати як спрямовану на забезпечення прав і законних інтересів його учасників, позаяк реагування на кримінальні протиправні прояви в контексті трансформації механізму початку досудового розслідування – це процес реалізації всієї сукупності рішень, у тому числі й прокуратури, на забезпечення засад кримінального провадження під час прийняття та реєстрації відповідних звернень, у тому числі й прав особи. Тому, після невідкладного у письмовій формі повідомлення керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу його початку та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України, прокурор повинен: а) розпочати досудове розслідування та вирішити усі питання, які пов'язані з визначенням підслідності кримінального провадження; б) здійснити нагляд за виконанням обов'язків та вжитими першочерговими заходами до встановлення події кримінального правопорушення дізнавачем, слідчим або детективом; в) закрити безпідставно розпочате досудове розслідування; г) забезпечити та сприяти проведенню усіх першочергових процесуальних дій, спрямованих на встановлення особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення; д) зібрати відносно встановленої особи правопорушника достатні докази для підозри відповідно до порядку гл. 22 КПК України.

Не можна не погодитись із тим, що прокурор виступає гарантом дотримання законності та прав особи під час здійснення повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, позаяк під час повідомлення про підозру прокурору необхідно враховувати випадки, зміст, порядок вручення та зміну повідомлення про підозру, яка відбувається у відповідності із загальними положеннями КПК України (ст. 276–279), а також у разі необхідності з дотриманням: а) особливостей, зазначених у гл. 24-1, 25, 37, 38; б) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 285-287 КПК України); в) вирішення питання про необхідність звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України).

У третьому розділі «Забезпечення прав особи прокурором під час збирання доказів у кримінальному провадженні» проаналізовано правову регламентацію забезпечення прав особи прокурором під час проведення слідчих (розшукових) дій та охарактеризовано особливості реалізації функції процесуального керівництва при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій».

Заслуговує на підтримку висновок про те, що основне завдання прокурора як процесуального керівника при проведенні НСРД – забезпечення прав осіб при ініціюванні проведення НСРД за ухвалою слідчого судді (втручання у приватне спілкування) в частині законності при погодженні клопотання слідчого (детектива) на їх проведення (прокурор перевіряє наявність підстав для проведення НСРД, викладених у клопотанні, обставин, які свідчать про неможливість отримання відомостей злочинної діяльності в інший спосіб). При визначенні допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий, в кожному конкретному випадку прокурору необхідно детально вивчати всі матеріали кримінального провадження на предмет об'єктивної можливості визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення перед початком проведення НСРД, а також у разі отримання нових доказів у ході

проведених НСРД, які вказують на інший склад кримінального правопорушення. Тому у судовому порядку не можна однозначно визнавати докази, отримані в результаті НСРД, недопустимими на підставі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий.

Значимість результатів дисертаційного дослідження. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації рекомендації, висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності – для проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки кримінального процесу (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 січня 2024 р.);

– у законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України;

– у діяльності органів прокуратури та інших органів досудового розслідування – для забезпечення прав особи суб'єктами сторони обвинувачення (прокурорами, слідчими), процесуального керівництва та удосконалення підходів щодо застосування кримінального процесуального законодавства на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень;

– в освітньому процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальний процес», підготовці лекцій і навчальний посібників з цієї дисципліни (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 січня 2024 р.).

Основні положення дисертації опубліковано в 7 наукових працях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 2 тези у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових

запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

У цілому позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, необхідно звернути увагу на окремі спірні положення, які потребують роз'яснення або додаткової аргументації під час захисту дисертації.

1. На стор. 5 автореферату у рубриці «вперше» автор зазначає, що ним доведено, що при визначенні допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий (більшість НСРД проводиться виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів – ч. 2 ст. 246 КПК України), в кожному конкретному випадку прокурору необхідно детально вивчати всі матеріали кримінального провадження на предмет об'єктивної можливості визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення перед початком проведення НСРД, а також у разі отримання нових доказів у ході проведених НСРД, які вказують на інший склад кримінального правопорушення.

По-перше, правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України має бути зазначена у клопотанні про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, яку зобов'язаний розглянути слідчий суддя. Відповідно до ч. 3 ст. 248 КПК України, слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що вчинене кримінальне правопорушення відповідної тяжкості. Таким чином, потреба у детальному вивченні матеріалів на предмет об'єктивної можливості визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення перед початком проведення НСРД визначена як обов'язкова у національному кримінальному процесуальному законодавстві та не потребує додаткової аргументації. До того ж, відповідно до ст. 338 КПК України, з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа. Дійшовши до

переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор після виконання вимог статті 341 цього Кодексу складає обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення. Копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження.

По-друге, відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК України, докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини є «de jure» недопустимими.

Виходячи із зазначеного, можна підсумувати, що автор лише узагальнив особливості участі прокурора у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, визначені у КПК України, що не в повній мірі аргументовано було віднесено до положень, які встановлено «вперше».

2. Автор визначає, що кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні носить характер наглядової у формі процесуального керівництва й спрямована на реалізацію правозахисної функції держави шляхом: забезпечення верховенства права; виконання законів органом, який здійснює досудове розслідування; охорони та захисту прав учасників кримінального провадження; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, що відповідає нормативному змісту п. 2 частини першої ст. 131-1 Конституції України (с. 20 дисертації). Погоджуючись з цим висновком, необхідно відзначити, що наведене положення також не доцільно відносити до такого, що запропоновано вперше. Враховуючи зміст наведеної дефініції більш правильним було б її віднести до положень, які було удосконалено (зокрема, наприклад, через визначення, що дисертантом було удосконалено

доктринальне розуміння кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні).

3. На стор. 184 дисертації автор вказує на те, що з метою удосконалення реалізації функції процесуального керівництва в частині обґрунтованості й законності затримання уповноваженою службовою особою у момент вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення в порядку ст. 208 КПК України на виконання вимог ст. 210 КПК України аргументовано доповнення ч. 3 ст. 214 КПК України таким положенням: «... У невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведено огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду) та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення».

Проте, така позиція потребує додаткової аргументації у зв'язку із тим, що для затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення до внесення відомостей до ЄРДР орган досудового розслідування повинен мати інформацію про вчинення кримінального правопорушення та відношення до нього певної особи, що фактично, може вважатись «самостійним виявленням з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення», що є підставою для внесення відомостей до ЄРДР відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України. Отже, під час захисту дисертанту доцільно пояснити, як на його думку наведена пропозиція щодо затримання особи має спростити процесуальну діяльність на етапі досудового розслідування, а також відповісти на питання чи не вважає він, що така зміна може призвести до істотного порушення прав та свобод людини в частині забезпечення презумпції невинуватості.

4. На стор. 16-17 автореферату зазначено, що з метою практичного унормування поширення норм гл. 22 КПК України на вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку й прямого покладення на прокурора обов'язків щодо забезпечення прав особи пропонується ч. 1 ст. 298-

4 КПК України викласти у такій редакції: «Письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку складається прокурором або дізнавачем за погодженням з прокурором у випадках та порядку, передбачених цим Кодексом. Повідомлення про підозру вручається у порядку, передбаченому главою 22 цього Кодексу».

Водночас, наведена пропозиція не має процесуального та практичного значення, оскільки виконання обов'язків прокурора щодо забезпечення прав особи у цьому контексті здійснюється шляхом погодження із ним письмового повідомлення про підозру. У зв'язку із цим дисертанту доцільно додатково аргументувати свою позицію, звернувши зокрема увагу на принцип правової визначеності та процесуальної економії при конструюванні норм.

5. Незначною прогалиною дослідження є також те, що дисертант не приділив належної уваги аналізу зарубіжного досвіду щодо законодавчого забезпечення кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування, що надало б можливість визначити актуальні для інтеграції у національне законодавство способи удосконалення реалізації прокурором такого обов'язку.

Проте, висловлені зауваження є дискусійними та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Д.Г. Іллящука.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Виходячи із викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація Іллящука Дениса Георгійовича «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові доктринальні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему, що має важливе значення для кримінального процесу та правоохоронної практики. Дисертацію оформлено із дотриманням встановлених вимог.

Викладене вище дає підстави для висновку про те, що дисертація «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи

на стадії досудового розслідування» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а автор дисертації – Іллящук Денис Георгійович – заслуговує на присудження наукового ступеню кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Максим КОРНІЄНКО